

УДК 347.921.1:347.937.2

Роксолана Лемик,

канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка

Ярослав Гасяк,

аспірант кафедри цивільного права та процесу
юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОРЯДКУ ТА УМОВ ЗМІНИ ПРЕДМЕТА АБО ПІДСТАВ ПОЗОВУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Статтю присвячено порядку та умовам зміни предмета або підстав позову в цивільному судочинстві України. Проаналізовано судову практику застосування судами відповідних норм Цивільного процесуального кодексу України. Зроблено висновки й надано практичні поради для вирішення проблемних питань під час зміни предмета або підстав позову в цивільному судочинстві України.

Ключові слова: предмет позову, підстави позову, зміст позову, цивільне судочинство, судова практика.

Постановка проблеми. Процесуальне право, порівняно з матеріальним, є більш визначеним, чітким та однозначним. Однак відсутність у чинному Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК України) певних правових норм, а також єдиної усталеної судової практики їх застосування за певних умов призводить до того, що завдання цивільного судочинства, визначені в ст. 1 ЦПК України, не виконуються в повному обсязі [1]. Під час зміни предмета або підстав позову в цивільному судочинстві України сторони (а подекуди й суди) не досить часто звертають увагу на положення ЦПК України, що регулюють порядок та умови вчинення відповідної процесуальної дії.

Варто наголосити, що в науці цивільного процесуального права проблемні питання порядку й умов зміни предмета або підстав позову не вивчалися досить глибоко. Заслужують на увагу окремі розвідки В.В. Комарова [2], М.Й. Штефана [3], В.М. Кравчука [4], М.І. Балюка, Д.Д. Луспеніка [5], С.Я. Фурси [6] та інших учених. Однак окремих ґрунтовних досліджень проблемних питань, що виникають під час зміни предмета або підстав позову в цивільному судочинстві, на сьогодні немає.

Метою статті є аналіз судової практики та виявлення проблемних моментів, які виникають під час зміни предмета або підстав позову в цивільному судочинстві України, а також виокремлення теоретичних висновків щодо застосування відповідних норм ЦПК України.

Виклад основного матеріалу. Право позивача змінити предмет чи підстави позову передбачене ч. 2 ст. 31 ЦПК України. Відповідно до ч. 2 ст. 31 ЦПК України до початку розгляду судом справи по суті позивач має право шляхом подання письмової заяви змінити предмет або підставу позову.

Здавалося б, вказане положення не допускає двозначного тлумачення та є сформульованим з огляду на вимоги нормотворення. Однак комплексний аналіз судової практики застосування цієї норми, а також інших положень ЦПК України дає підстави стверджувати про протилежне.

Оскільки ЦПК України передбачає право позивача змінити предмет або підставу позову, необхідно чітко розуміти поняття й ознаки цих правових явищ.

У науці цивільного процесуального права загальноприйняте визначення предмета позову є таким: предмет позову – це мате-

ріально-правова вимога позивача до відповідача, щодо якої суд має ухвалити рішення [2, с. 517; 7, с. 142]. Вказана дефініція дає правильне розуміння того, що позивач, звертаючись до суду, має матеріально-правову заінтересованість захистити своє право.

Під підставами позову розуміють обставини, якими позивач обґрунтовує свою вимогу, а також факти, що підтверджують ці обставини. Такими обставинами можуть бути лише юридичні факти, тобто факти, які зумовлюють певні правові наслідки: виникнення, зміну чи припинення правовідносин. Тому до підстави позову не можуть входити обставини, які виступають доказами в справі. З ними закон не пов'язує виникнення, зміну або припинення прав чи обов'язків. Вони лише підтверджують наявність або відсутність юридичних фактів, які входять у підставу позову [2, с. 518].

Варто зазначити, що підставою позову не може вважатись посилання позивача на певні норми матеріального права. Пленум Верховного Суду України в абз. 4 п. 9 Постанови «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» від 12 червня 2009 року № 5 зазначив, що оскільки підставою позову є фактичні обставини, наведені в позовній заяві, то зазначена позивачем конкретної правової норми на обґрунтування позову не є визначальним під час вирішення судом питання про те, яким законом необхідно керуватись під час вирішення спору [8, с. 3].

Важливим є також те, що підстави позову визначаються лише позивачем, а не судом чи відповідачем, який наголошує на наявності або відсутності певних обставин у своїх запереченнях на позов. Так, факти, якими обґрунтовує свої заперечення відповідач, підлягають встановленню під час ухвалення рішення в справі та входять у предмет доказування, однак вони не можуть вважатись підставами позову.

Поряд із предметом і підставою позову багато науковців виділяють третій, окремий елемент позову – його зміст. Під змістом позову розуміють вид (спосіб) судового захисту, що прямо передбачається законом (наприклад, ст. 16 Цивільного кодексу України), з яким позивач звертається до суду.

Законодавець у ч. 1 ст. 16 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) встановив, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового чи майнового права й інтересу, а в ч. 2 ст. 16 ЦК України визначив орієнтовний перелік способів здійснення захисту цивільних прав та інтересів судом.

Визначальною в розумінні способу захисту права є правова норма, закріплена в абз. 2 ч. 2 ст. 16 ЦК України: суд може захистити цивільне право чи інтерес іншими способами, що встановлюються договором або законом. Тобто позивач, обираючи спосіб захисту, має керуватись вимогами, встановленими в законі або договорі.

Більшість правників визначають спосіб захисту цивільних прав як засіб чи спосіб впливу, визначений законом. Проте в усіх випадках визнання тієї або іншої дії як способу захисту пов'язується із зазначенням у нормативних актах. Спосіб захисту також тлумачать як конкретні закріплені чи санкціоновані законом правоохоронні заходи (засоби), за допомогою яких усуваються порушення прав і вплив на правопорушника. Вказану позицію висловлено Верховним Судом України в ході здійснення аналізу практики застосування судами ст. 16 ЦК України [9, с. 17].

Таким чином, предмет позову – це те, що конкретно вимагає позивач; підстава позову – те, чим позивач обґрунтовує свої вимоги; зміст позову – це спосіб захисту порушеного права. Таке ж розуміння елементів позову закріплюється на рівні судової практики (зокрема, у п. 9 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» від 12 червня 2009 року № 5) [8, с. 3].

Наприклад, позивач звертається до суду з позовом про визнання недійсним договору дарування, адже під час його укладення він помилився в правовій природі цього правочину та вважав, що укладає не договір дарування, а договір довічного утримання. Відповідно до ч. 1 ст. 229 ЦПК України, якщо особа, яка вчинила правочин, помилилась щодо обставин, що мають істотне значення, такий правочин може бути визнано судом недійсним. Істотне значення має помилка щодо природи правочину, прав та обов'язків сторін, таких властивостей і якостей речі, які значно знижують її цінність чи можливість використання за цільовим призначенням. Помилка щодо мотивів правочину не має істотного значення, крім випадків, встановлених законом.

Згідно з вказаним зміст позову – це спосіб захисту, який передбачається п. 2 ч. 2 ст. 16 ЦК України, тобто визнання правочину недійсним; предмет позову – це вимога визнати недійсним договір дарування, який було укладено під впливом помилки відповідно до ст. 229 ЦК України; підстави позову – обставини, що підтверджують факт помилки

(наприклад, необізнаність із цивільним законодавством, усталені відносини між сторонами, похилий вік позивача тощо).

ЦПК України передбачає право позивача змінити або предмет позову, або підстави позову. Тому одночасна зміна предмета позову та підстав позову прямо забороняється. Зміна предмета позову означає зміну матеріальної вимоги, з якою позивач звернувся до відповідача. Зміна підстав позову – це зміна обставин, на яких ґрунтується вимога позивача. Тому в разі одночасної зміни предмета та підстав позову фактично виникає нова матеріально-правова вимога позивача, яка обґрунтовується іншими обставинами, а це за своєю суттю – уже новий позов. Саме у зв'язку із цим законодавцем було закріплено альтернативну зміну предмета чи підстав позову.

Тобто в наведеному прикладі одночасна зміна предмета й підстав позову відбудеться тоді, коли позивач, подавши відповідну заяву, проситиме суд визнати недійсним договір дарування вже не з підстав, що його було укладено під впливом помилки (ст. 229 ЦК України), а у зв'язку з тим, що такий правочин було укладено під впливом тяжкої для нього обставини й на вкрай не вигідних умовах (згідно зі ст. 233 ЦК України). А вже підставами такої вимоги будуть тяжкі для позивача обставини та факти його укладення на вкрай не вигідних умовах. Тому за описаної ситуації позивач змінює як предмет позову, так і підстави позову, що забороняється ЦПК України.

Закономірно постає питання, як має вчинити суд, якщо позивач у своїй заяві одночасно змінює і предмет, і підстави позову.

В одній зі справ, яка розглядалася Центральним районним судом м. Сімферополя, судом було встановлено, що особа звернулася із зустрічним позовом до ПАТ КБ «Надра» про визнання недійсним договору поруки з підстав, передбачених ч. 2 ст. 548 ЦК України (недійсне зобов'язання (у цьому випадку кредитний договір) не підлягає забезпеченню). Згодом представник позивача за зустрічним позовом подав заяву про зміну предмета зустрічного позову, у якій просив розірвати кредитний договір і договір поруки у зв'язку з істотною зміною обставин із посиланням на положення ч. 2 ст. 652 ЦК України. Суд першої інстанції, з думкою якого погодився суд апеляційної інстанції, у вказаній справі, встановивши, що подана заява про зміну предмета позову не відповідає вимогам ст. 31 ЦПК України, постановив ухвалу, якою повернув змінену зустрічну позовну заяву. Переглядаючи в апеляційному порядку ухвалу про повернення зустрічного

позову, Апеляційний суд Автономної Республіки Крим погодився з такою позицією, вказавши, що приписи ст. 31 ЦПК України не передбачають право позивача на одночасну зміну предмета й підстав позову; такі позовні вимоги з відмінними предметом і підставами позову правильно визнано судом першої інстанції як новий позов між тими ж сторонами, за яким, згідно з положеннями ст. 122 ЦПК України, має вирішуватись питання про відкриття провадження в цивільній справі [10].

Однак із таким висновком не можна погодитись із певних причин. По-перше, у вказаній судовій справі суд об'єднав в одне провадження зустрічний позов із первісним позовом, а тому вдруге відкрити провадження він не має права. По-друге, норми ЦПК України не передбачають можливість постановити ухвалу про повернення заяви, якою змінився предмет та/або підстави позову, на підставі ст. 121 ЦПК України. По-третє, заява про зміну предмета позову є не новою позовною заявою, а процесуальним клопотанням, яке ставиться на вирішення суду.

Оскільки законодавцем було імперативно заборонено одночасну зміну предмета й підстав позову, вважаємо, що в разі подання позивачем такої заяви суд має постановити ухвалу про відмову в задоволенні цієї заяви та, приєднавши її до матеріалів справи й зазначивши про цю відмову в описовій частині рішення (або в ухвалі, якою закінчується розгляд справи), розглянути по суті раніше заявлені позовні вимоги, якщо позивач не відмовляється від позову. Окрім цього, суд повинен роз'яснити позивачу, що останній має право звернутись із новим позовом у загальному порядку відповідно до вимог ЦПК України.

Показовою в цьому випадку є справа № 6-37097св13, яка розглядалася Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ. У ній, відмовляючи позивачам у прийнятті уточненої позовної заяви, суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, обґрунтовано виходив із того, що в позовній заяві змінюються предмет і підстави позову, а тому суд першої інстанції обґрунтовано відмовив у прийнятті уточненої позовної заяви, розглянувши спір без урахувань такої уточненої позовної заяви [11].

В іншій судовій справі, яка розглядалася Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ, суд касаційної інстанції дійшов аналогічного висновку. У ній позивач звернулася до суду з позовом про розірвання договору дарування, посилаючись на його удаваність, оскільки

ки таким чином було приховано договір купівлі-продажу квартири, а відповідач не доплатив їй грошові кошти. Згодом позивач подала письмову заяву про уточнення позовних вимог, у якій просила визнати договір дарування недійсним у зв'язку з тим, що його було укладено під впливом обману. У цьому випадку суд касаційної інстанції дійшов правильного та цілком законного й обґрунтованого висновку, що позивач у цій справі змінила як предмет, так і підстави позову [12].

Зміну позивачем предмета позову необхідно відрізнити від збільшення чи зменшення позовних вимог. Під збільшенням або зменшенням розміру позовних вимог варто розуміти зміну кількісних показників, у яких виражається позовна вимога (це може бути, зокрема, збільшення чи зменшення ціни позову, збільшення або зменшення кількості товару тощо). Отже, коли в справі про стягнення коштів за договором позики позивач подає відповідну заяву, збільшуючи/зменшуючи розмір нарахованих штрафних санкцій, це вважатиметься не зміною предмета позову, а лише збільшенням/зменшенням позовних вимог.

З огляду на викладене збільшення/зменшення розміру позовних вимог може стосуватися лише вимог майнового характеру. Якщо ж позивач збільшує розмір немайнових вимог (зокрема, просить визнати недійсним ще один акт, щодо якого не було заявлено такої вимоги первинно), це має розцінюватися як одночасна зміна предмета й підстав позову (адже додається ще одна вимога, яка обґрунтовується новими обставинами).

ЦПК України прямо передбачає, що відповідне клопотання позивача про зміну предмета або підстав позову повинне викладатися у письмовій формі. Однак які дії необхідно здійснити суду, якщо позивач звернувся з усним клопотанням про зміну підстав чи предмета позову? Вважаємо, що суд має запропонувати позивачу викласти відповідну заяву в письмовій формі (надавши за необхідності йому потрібний для цього час). Такі дії суду забезпечать можливість позивачу реалізувати своє право, гарантоване йому ЦПК України. Адже згідно із ч. 4 ст. 10 ЦПК України суд сприяє всебічному та повному з'ясуванню обставин справи, зокрема й здійсненню особами, які беруть участь у справі, їхніх прав. У тому ж разі, коли позивач відмовиться викласти відповідну заяву в письмовій формі, суд, на наше переконання, повинен продовжувати розгляд справи за наявними матеріалами відповідно до первинно заявлених вимог, зазначивши про це в журналі судового засідання та в тексті кінцевого судового рішення.

Імперативного положення щодо письмової форми заяви про зміну предмета чи підстав позову не завжди дотримуються позивачі, заявляючи усні клопотання. Нерідко суди задовольняють такі клопотання, грубо нехтуючи приписами ЦПК України.

В одній зі справ, що розглядалася Братським районним судом Миколаївської області, позивач звернувся до суду з вимогою про розірвання договору оренди земельної ділянки. У ході розгляду цієї справи представник позивача заявив усне клопотання про зміну предмета позовних вимог із дострокового розірвання договору оренди землі на визнання недійсним договору оренди землі. Судом першої інстанції вказане клопотання було задоволено, проте в подальшому ним було прийнято рішення про відмову в позові. Переглядаючи рішення суду першої інстанції, Апеляційний суд Донецької області на очевидні порушення норм процесуального права не звернув уваги, більше того, він скасував рішення суду першої інстанції та прийняв нове, яким задовольнив позов. Лише на стадії касаційного розгляду Вищій спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ скасував рішення судів попередніх інстанцій та відправив справу на новий розгляд до суду першої інстанції [13].

Також, на нашу думку, судам необхідно більш критично ставитись до різних заяв і клопотань позивача, у яких фактично відбувається зміна предмета та/або підстав позову.

Деякі науковці (зокрема, Г.П. Тимченко, І.А. Ієвлев) вважають, що поняття «зміна» предмета чи підстав, закріплене в ст. 31 ЦПК України, не враховує всі можливі перетворення позовних вимог, які можуть статись у ході розгляду справи. Тому вважаємо за необхідне уточнити ст. 31 ЦПК України заміною словосполучення «зміна підстав або предмета позову» на «уточнити, змінити, доповнити позов» [14, с. 158; 15, с. 91].

Критично оцінюємо таке розуміння вчених, адже подібні заяви позивача («уточнення до позовної заяви», «доповнення до позовної заяви» чи «позовна заява в новій редакції») повинні розглядатися судом як волевиявлення позивача реалізувати своє право, зокрема й на зміну предмета або підстав позову. У таких випадках суд має детально аналізувати відповідне клопотання та зіставляти заявлені позивачем вимоги в позовній заяві й подальших процесуальних документах незалежно від того, як називається такий документ. Інакше позивач, одночасно змінюючи і предмет, і підстави позову, може в необмеженій кількості кожного наступного судового засідання ініціювати фактично новий судовий спір.

Тому доцільною для застосування судами загальної юрисдикції, на наше переконання, є практика господарських судів, висловлена в п. п. 3.11, 3.12 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування ГПК України» від 26 грудня 2011 року № 18, яка зводиться до того, що в разі подання позивачем процесуальних документів, спрямованих на зміну підстав та/або предмета позову, суд, виходячи з їх змісту, а також змісту раніше поданої позовної заяви й конкретних обставин справи, має розцінювати її таким чином: 1) як подання іншого (ще одного) позову; 2) як збільшення чи зменшення розміру позовних вимог; 3) як об'єднання позовних вимог; 4) як зміну предмета або підстав позову [16].

Проте в будь-якому випадку позивач має дотримуватись умов для вчинення відповідної процесуальної дії, недотримання яких тягне процесуальні наслідки, визначені в ЦПК України.

Окрім вказаних особливостей, важливе правове значення відіграє етап судового розгляду, на якому здійснюються відповідні процесуальні дії, адже положення ч. 2 ст. 31 ЦПК України передбачають, що позивач має право подати заяву про зміну предмета чи підстав позову лише до початку розгляду справи по суті.

Відповідно до ч. 1 ст. 173 ЦПК України розгляд справи по суті розпочинається доповіддю головування про зміст заявлених вимог та про визнання сторонами певних обставин під час попереднього судового засідання, після чого з'ясовується, чи підтримує позивач свої вимоги, чи визнає відповідач вимоги позивача та чи не бажають сторони укласти мирову угоду або звернутись для вирішення спору до третейського суду.

Саме для гарантування реалізації права позивача на зміну предмета або підстав позову суду необхідно на підставі ч. 4 ст. 10 ЦПК України роз'яснити позивачу таке право. Окрім цього, суду потрібно уточнити в позивача підстави та предмет позову, що передбачається, зокрема, п. 24 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» від 12 червня 2009 року № 2 [17, с. 13].

Після того, як головує суддя в справі розпочав доповідь про зміст заявлених вимог (стислий виклад позовної заяви), позивач не має права звернутись із заявою про зміну предмета чи підстав позову. Проте суди часто ігнорують вказані правові норми та доходять висновку, що змінювати предмет або підстави позову можна на будь-яких стадіях процесу.

Зокрема, в одній зі справ, яка розглядалася Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ (справа № 6-24155св14), приймаючи відповідну ухвалу та скасовуючи рішення двох інстанцій, колегія суддів дійшла до сить суперечливого висновку: позивач має право змінити предмет або підставу позову протягом усього часу розгляду справи, при цьому справа розглядається в тому ж провадженні [18].

Така позиція колегії суддів повністю суперечить вимогам ЦПК України, адже зміна предмета чи підстав позову можлива лише до початку розгляду справи по суті, а не протягом усього часу розгляду справи.

З огляду на це закономірно постає питання: що робити суду, якщо розгляд справи по суті розпочався, а позивач подав заяву про зміну предмета чи підстав позову?

Вважаємо, що в разі, коли розгляд справи по суті вже розпочався, а позивач подав відповідну заяву, суд має прийняти її та відмовити в задоволенні такого звернення. Ухвала про відмову приєднується до матеріалів справи із зазначенням про вчинення відповідних дій в описовій частині рішення (або в ухвалі, якою закінчується розгляд справи) та в журналі судового засідання. При цьому суду необхідно повторно з'ясувати в позивача, чи не відмовляється він від первісно заявлених позовних вимог, адже саме в цих первісних межах суд має розглянути судову справу. Адже відповідно до ч. 1 ст. 11 ЦПК України суд розглядає цивільні справи не інакше, як за зверненням фізичних або юридичних осіб, поданим відповідно до ЦПК України, у межах заявлених ними вимог і на підставі доказів сторін та інших осіб, які беруть участь у справі.

Необхідно також пам'ятати, що чинний ЦПК України передбачає випадки, коли розгляд справи розпочинається спочатку (зокрема, після заміни відповідача або залучення до участі в справі співвідповідача за клопотанням нового відповідача чи залученого співвідповідача (ч. 2 ст. 33 ЦПК України); після вступу в справу третьої особи, яка заявила самостійні вимоги щодо предмета спору, за клопотанням цієї особи (ч. 2 ст. 34 ЦПК України); у разі заміни одного із суддів під час судового розгляду (ч. 2 ст. 159 ЦПК України) тощо). У таких випадках позивач має право реалізувати своє право на зміну предмета або підстав позову.

Наголосимо, що положення ст. 31 ЦПК України не застосовуються під час розгляду справи в судах апеляційної та касаційної інстанцій. Однак передбачене в ст. 31 ЦПК

Україні право на зміну предмета чи підстав позову може бути реалізоване позивачем також під час нового розгляду справи в першій інстанції після скасування рішення й передачі у встановленому порядку справи на новий розгляд до суду першої інстанції. Вважаємо, що зміна позивачем предмета або підстав позову після скасування судового рішення та направлення справи на новий розгляд негативно впливає на провадження в справі, адже апеляційний і касаційний перегляд рішення суду першої інстанції частково втрачає свій сенс та є умовно даремним. Проте якщо буквально тлумачити положення ст. 31 ЦПК України, позивач може реалізувати своє право на зміну предмета чи підстав позову лише до початку розгляду справи по суті в суді першої інстанції. Тому якщо розгляд справи здійснюється спочатку, то позивач також має право змінити підставу або предмет позову до початку повторного розгляду справи по суті.

Зауважимо, що в разі, коли в судовому засіданні відсутній відповідач, а позивач вважає за необхідне реалізувати своє право на зміну підстав або предмета позову, суд зобов'язаний відкласти розгляд справи. Згідно із ч. 3 ст. 224 ЦПК України в разі зміни позивачем предмета чи підстави позову, зміни розміру позовних вимог суд відкладає судовий розгляд для повідомлення про це відповідача.

ЦПК України не передбачає жодних кількісних обмежень щодо реалізації позивачем права на зміну предмета або підстав позову. Тому позивач має право заявляти клопотання про зміну предмета чи підстав позову декілька разів, проте лише в порядку та на умовах, які встановлюються ЦПК України. Однак якщо позивач скористався правом на зміну предмета, а через деякий час змінює також підстави позову, то за такої ситуації правові наслідки, на наше переконання, мають бути такими ж, як і за одночасної зміни предмета й підстав позову, про що вже вказувалось.

Однією з підстав для скасування рішення суду першої інстанції є порушення норм процесуального права, якщо це порушення призвело до неправильного вирішення справи. Якщо суд задовольняє вимогу позивача про одночасну зміну предмета та підстав позову або ж задовольняє заяву про зміну предмета (або підстав) позову після початку розгляду справи по суті, то це необхідно оцінювати як грубе порушення норм процесуального права, що призвело до неправильного вирішення спору та, на нашу думку, є безумовною підставою для скасування відповідного судового рішення.

Висновки

Наведене підтверджує, що реалізація позивачем права на зміну підстав або предмета позову зумовлює низку практичних питань, щодо яких немає усталеної судової практики. Відповідно до ч. 2 ст. 31 ЦПК України не допускається одночасна зміна предмета й підстав позову. Проте суди нехтують такою заборобою та задовольняють заяви позивачів про одночасну зміну як предмета, так і підстав позову. Також суди не дотримуються вимог процесуального законодавства, якими передбачається, що право на звернення із заявою про зміну предмета або підстав позову може бути реалізоване лише до початку розгляду справи по суті.

З метою забезпечення єдності судової практики застосування відповідних норм ЦПК України пропонуємо, щоб суди більше звертали увагу на положення ЦПК України, які регулюють порядок та умови зміни предмета або підстав позову. На наше переконання, Вищому спеціалізованому суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ доцільно підготувати відповідне узагальнення судової практики, яким керуватимуться суди першої й апеляційної інстанцій.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
2. Курс цивільного процесу : [підручник] / [В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін.] ; за ред. В.В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
3. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс : [підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / М.Й. Штефан. – К. : ВД «Ін Юре», 2005. – 624 с.
4. Кравчук В.М. Стратегія і тактика цивільного процесу : [практ. посібник] / В.М. Кравчук. – К. : Атіка, 2002. – 110 с.
5. Балюк М.І. Практика застосування цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях). Коментарі, рекомендації, пропозиції / М.І. Балюк, Д.Д. Луспеник. – Х. : Харків юридичний, 2008. – 708 с.
6. Фурса С.Я. Цивільний процес України: проблеми і перспективи : [навч.-практ. посібник] / С.Я. Фурса, С.В. Щербак, О.І. Євтушенко. – К. : Фурса С.Я. ; КНТ, 2006. – 448 с.
7. Сенік С.В. Цивільне процесуальне право : [навч. посібник] / С.В. Сенік, Р.Я. Лемик. – Львів : Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2010. – 423 с.
8. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 року № 5 // Вісник Верховного Суду України. – 2009. – № 8. – С. 3.
9. Аналіз практики застосування судами ст. 16 ЦК України // Вісник Верховного Суду України. – 2014. – № 8(168). – С. 17–34.

10. Ухвала Апеляційного суду Автономної республіки Крим від 8 жовтня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/26840585>.

11. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 26 березня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38002972>.

12. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 червня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/16490078>.

13. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 29 лютого 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/21841642>.

14. Тимченко Г.П. Розпорядчі права сторін у судовому процесі: деякі аспекти проблеми / Г.П. Тимченко // Проблеми цивільного та підприємницького

права в Україні: часопис Київського університету права. – 2010. – № 1. – С. 156–163.

15. Ієвлев П.А. Изменение иска в судебной и судебно-арбитражной практике / П.А. Ієвлев. – СПб. : ООО «Университетский издательский консорциум «Юридическая книга», 2009. – 188 с.

16. Про деякі питання практики застосування ГПК України : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 26 грудня 2011 року № 18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0018600-11>.

17. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 року № 2 // Вісник Верховного Суду України. – 2009. – № 8. – С. 3.

18. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 8 жовтня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40887407>.

Статья посвящена порядку и условиям изменения предмета или оснований иска в гражданском судопроизводстве Украины. Проанализирована судебная практика применения судами соответствующих норм Гражданского процессуального кодекса Украины. Сделаны выводы и даны практические советы для решения проблемных вопросов при изменении предмета или оснований иска в гражданском судопроизводстве Украины.

Ключевые слова: предмет иска, основания иска, содержание иска, гражданское судопроизводство, судебная практика.

The article is devoted to the procedure and conditions of changing subject or grounds of action in civil proceedings of Ukraine. The article deals with the analysis of court practice based on the relevant provisions of The Civil Procedural Code of Ukraine. The conclusions and practical tips provided for solving issues for changing the subject or grounds of the action in civil proceedings of Ukraine.

Key words: subject of the action, grounds of the action, substance of the action, civil proceeding, court practice.

